

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

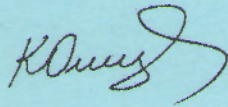
КОЛОДІЙЧУК ОЛЕГ ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 37.036.061.213(477.83/.86)«1900/1939»

**РОЗВИТОК
ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ГАЛИЧИНИ (1900-1939 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському експериментальному інституті педагогічної освіти, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Вихрущ Анатолій Володимирович,
Тернопільський національний економічний університет,
кафедра психологічних і педагогічних дисциплін, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Чепіль Марія МIRONІВНА,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра педагогіки, завідувач;

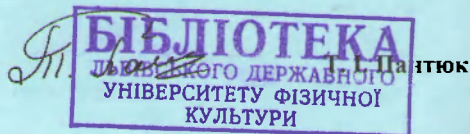
кандидат педагогічних наук, доцент
Васенко Василь Васильович,
Інститут професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України, докторант.

Захист відбудеться «3» лютого 2009 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розісланий «30» грудня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

6421

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція України в освітній простір Європи зумовлює необхідність пошуку нових напрямів розвитку педагогічної науки та практики, зокрема ефективних форм і методів організації навчально-виховного процесу, переосмислення його змісту, мети та завдань. Важливу роль у цьому відіграє досвід попередніх поколінь, ґрунтовне й всебічне дослідження якого дає змогу відродити національно-виховні традиції, уникнути помилок, що сприяє формуванню виваженої політики у галузі освіти та її подальшому ефективному розвитку.

Одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти визначено формування творчої особистості. Це відображено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Державній цільовій програмі роботи з обдарованою молоддю на 2008–2010 роки та ін. офіційних державних документах.

3-поміж різних напрямів розвитку творчості дітей і молоді осібно місце посідає технічна творчість.

У дорадянський період окремі питання теорії та методики технічної творчості, можливості її впровадження і використання в навчальному процесі освітніх закладів вивчали такі українські педагоги, психологи й громадсько-політичні діячі: Т. Андрухович, П. Біланюк, М. Гнатишак, Ю. Дорош, І. Казанівський, В. Калинович, Т. Когут, І. Копач, І. Коссак, В. Левицький, В. Метельський, І. Петрів, С. Русова, Я. Ярема й ін. У цьому напрямі досліджень працювали також зарубіжні науковці, зокрема В. Амброзович, С. Балей, К. Баншель, Л. Биковський, І. Губер, С. Габріель, А. Дмоховський, Е. Долінський, Ю. Іпполдт, Е. Косінський, К. Лапінський, Е. Ліберадзький, С. Малець, Є. Мігулович, Й. Мічинський, Я. Пачовський, В. Пшановський, Л. Рудавський, Я. Чижевський, В. Чижицький, С. Шидельський, В. Щенсний та ін.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми висвітлили у дисертаційних роботах сучасні українські вчені: А. Вихрущ, Т. Завгородня, І. Курляк, Б. Ступарик, Д. Тхоржевський. У цьому контексті слід виокремити праці І. Андрухіва, О. Белошницького, Г. Васьковича, Л. Дерев'яної, В. Дідуха, О. Домінського, А. Іванчука, Н. Ігнатенко, О. Караманова, Л. Кобилянської, Д. Лебедєва, А. Лякішевої, В. Мачуського, В. Мельничука, О. Музики, З. Нагачевської, М. Пантюка, А. Пригодій, В. Рака, Б. Сіменача, Л. Хімчук, а також закордонних дослідників П. Андріанова, Д. Булбулова, Г. Ахметової, Ю. Стоярова та ін.

Актуальність і пріоритетність досліджуваної проблеми підсилюються також тим, що вивчення особливостей розвитку технічної творчості молоді періоду 1900–1939 рр., на нашу думку, сприятиме

реалізації змістових ліній освітньої галузі «Технологія», основна мета якої полягає у формуванні технічно й технологічно освіченої особистості, розвитку в учнів навичок творчої діяльності, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їхнім бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

Отже, соціально-педагогічна значущість й актуальність проблеми, яка полягає у можливості творчого використання досвіду минулого в сучасних умовах, недостатнє її наукове вивчення, а також важливість об'єктивного оцінювання історичного розвитку окремих напрямів освіти різних регіонів України зумовили вибір теми дослідження *«Розвиток технічної творчості дітей та молоді у навчальних закладах Галичини (1900–1939 рр.)»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації, що пов'язана з проблематикою наукових досліджень кафедри педагогіки Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти «Закономірності розвитку освітніх систем», затверджено Вченою радою Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти (протокол № 4 від 4 березня 2003 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 5 від 22 травня 2007 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток технічної творчості дітей та молоді.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи навчання технічної творчості дітей та молоді в освітніх закладах Галичини (1900–1939 рр.).

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні ідеї та узагальнити практичний досвід навчання технічної творчості дітей та молоді в освітніх закладах Галичини для використання його в системі освіти України.

Відповідно до предмета й мети дисертації визначено такі **завдання**:

- розробити й теоретично обґрунтувати періодизацію розвитку технічної творчості дітей та молоді;
- дослідити вплив соціально-економічних і педагогічних чинників на формування технічних здібностей учнів;
- виявити характерні особливості, напрями та провідні тенденції розвитку технічної творчості, а також її роль у системі освіти Галичини;
- розкрити зміст і специфіку організації позакласної та позашкільної технічної діяльності;
- визначити можливості творчого використання історичного досвіду розвитку технічної творчості дітей та молоді в сучасних умовах.

Для реалізації цих завдань використано такі **методи дослідження**: *історико-структурний* – для виявлення основних чинників виникнення і

розвитку технічної творчості дітей та молоді в Галичині; *порівняльно-зіставний* – для аналізу соціально-економічних та педагогічних умов розвитку технічної освіти учнів у навчальних закладах; *хронологічний* – для висвітлення тенденцій розвитку технічної творчості дітей та молоді в динаміці, у процесі змін і за часовою послідовністю; *персоналістично-біографічний* – для обґрунтування основних ідей та поглядів педагогів і психологів першої третини ХХ ст. щодо досліджуваної проблеми; *узагальнення, систематизації та ймовірного вибору фактів*, документів і матеріалів, отриманих у процесі вивчення першоджерел, які сприяли формулюванню положень і висновків, аргументації практичних рекомендацій.

Джерельна база дослідження. Основою дослідження є архівні документи та матеріали фондів Державної науково-технічної бібліотеки України (м. Київ), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (м. Київ), Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Центрального державного історичного архіву м. Львів, Державного архіву Тернопільської області, Науково-довідкової бібліотеки центральних державних архівів України, Тернопільського обласного комунального краєзнавчого музею, бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка; матеріали сучасних наукових та науково-методичних видань; навчальні та навчально-методичні посібники; вітчизняна та зарубіжна література.

Хронологічні межі дослідження зумовлені його тематичною спрямованістю та завданнями й охоплюють період 1900–1939 рр. – від початку якісно нових змін у структурі освіти краю, викликаних науково-технічним прогресом, до початку Другої світової війни, що спричинила призупинення розвитку освітньої системи.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що *вперше системно досліджено* передумови й *виявлено* тенденції розвитку технічної творчості дітей та молоді в Галичині; *здійснено* періодизацію розвитку провідних аспектів досліджуваної проблеми; *проаналізовано* зарубіжний досвід; *простежено* зв'язок технічної творчості з трудовим навчанням та основами наук; у науковий обіг *уведено* нові документи та факти, які ґрунтуються на виявлених і проаналізованих архівних матеріалах.

Практичне значення одержаних результатів відображають положення, результати і висновки наукової праці, які можна використати в дослідженнях з теорії та історії педагогіки, історії техніки; для подальшого розвитку стратегій реформування освітньої системи України; при розробці рекомендацій щодо визначення конкретних шляхів адаптації освітньої системи України до стандартів освітнього простору Європи.

Матеріали дисертації доцільно застосувати в загальноосвітніх навчальних закладах при проведенні спецсемініарів з історії розвитку фізики, трудового навчання; у позашкільних навчальних закладах з метою розробки навчальних програм технічних і спортивно-технічних гуртків різних профілів, а також у вищих навчальних закладах для підготовки спецсемініарів, спецкурсів, окремих розділів у курсах теорії та історії педагогіки, історії техніки, технічної творчості учнів і методики її викладання.

Основні положення дисертації впроваджено в навчальні програми курсів підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання та керівників гуртків технічної творчості Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/543 від 17 жовтня 2007 р.), у програму навчальної дисципліни «Технічна творчість» для спеціальності 6.01.01.03 «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання» Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (довідка № 807-40/03 від 22 жовтня 2007 р.) та Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка (довідка № 504 від 10 червня 2008 р.), у навчальні програми гуртків Тернопільського обласного комунального центру науково-технічної творчості школярів і учнівської молоді (довідка № 123-01/123 від 26 жовтня 2007 р.), Тернопільського державного технічного університету ім. І. Пулюя (довідка № 1643 від 17 жовтня 2007 р.), Тернопільського технічного ліцею (довідка № 233 від 18 жовтня 2007 р.), Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол засідання кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних та технологічних дисциплін № 4 від 27 вересня 2007 р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено на міжнародних конференціях: «Наука і освіта – 2004» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (м. Харків, 2004 р.), «Трудова підготовка у III тисячолітті: зміст і технології» (м. Тернопіль, 2004 р.), «Динаміка наукових досліджень – 2004» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), «Актуальні проблеми і перспективи трудової підготовки молоді» (м. Тернопіль, 2007 р.); на Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Сучасні проблеми художньо-трудової підготовки вчителів: теорія, досвід, зміст і технології» (м. Дрогобич, 2006 р.); на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу ТДПУ (2003–2004 рр.); на засіданнях кафедри професійного навчання ТДПУ (2000–2004 рр.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи відображено у 16 одноосібних статтях: 11 – у фахових журналах та збірниках наукових праць, затверджених ВАК України, 5 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (611 найменувань, з яких: 276 польською мовою, 55 архівних справ, 10 джерел електронного ресурсу) та 23 додатків на 49 сторінках. Обсяг дисертації становить 276 сторінок, з них основного тексту – 188 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження; відображено його теоретико-методологічну основу; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертації; охарактеризовано джерельну базу; визначено зв'язок роботи з науковими програмами й темами; подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукової праці.

У першому розділі – «Соціально-економічні та педагогічні передумови розвитку технічної творчості дітей та молоді» – досліджено особливості розвитку технічних здібностей учнів, висвітлено особливості становлення системи технічної творчості в Галичині.

Історіографічний аналіз літератури підтвердив, що тема дисертаційної роботи не була безпосереднім об'єктом вивчення української історіографії, а лише частково представлена у вітчизняних і зарубіжних виданнях.

Результати аналізу джерел, використаних у дослідженні, свідчать про те, що на початку ХХ ст. на території Галичини склалася соціально-економічна ситуація, що не сприяла розвитку технічної творчості молоді. Передусім це було зумовлено низьким рівнем економіки краю, оскільки, по-перше, не розвивалася промисловість, тому не було попиту на кваліфікованих і технічно грамотних працівників; по-друге, влада не мала змоги забезпечити навчальні заклади коштами для закупівлі новітнього оснащення, щоб навчальний процес здійснювати відповідно до вимог науково-технічного прогресу.

З іншого боку, населення Галичини на початку ХХ ст. більшою мірою сконцентрувало власні сили на польсько-українській конфронтації. Так, в українських педагогічних часописах публікували здебільшого матеріали, пов'язані з політикою та розвитком української культури, і провадили національно-патріотичне виховання, не враховуючи важливості технічної освіти. Інформація, подана у польських педагогічних виданнях цього періоду, була більш різнобічною. Про це свідчить той факт, що у списку використаних у науковій роботі джерел серед видань 1900–1914 рр., присвячених розвитку технічної творчості, кількість публікацій польською мовою

становила 86,1%, а українською – 13,9%.

Ці факти яскраво ілюструє висвітлена в польському педагогічному часописі «Музей» («Muzeum») інформація щодо окремих аспектів розвитку технічної творчості в зазначений період, яка відображає рівень зацікавленості педагогічних кіл досліджуваною проблемою (рис. 1).

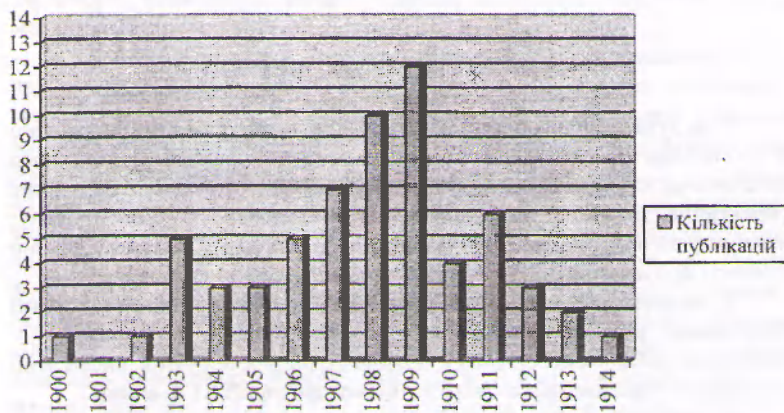

Рис. 1. Кількість публікацій з питань технічної творчості у часописі «Muzeum» (1900–1914 рр.).

Серед таких публікацій міжвоєнного періоду (1921–1939 рр.) частина надрукованих українською мовою статей становила 30,43%, а польською – 69,57%.

Вишевикладені факти дають підстави зробити висновок про те, що польський досвід мав значний вплив на рівень технічної грамотності населення Галичини.

У розділі також висвітлено основні ідеї та погляди щодо досліджуваної проблеми таких педагогів і психологів першої третини ХХ ст., як В. Амбровевича, Л. Биковського, І. Губера, А. Дмоховського, Е. Долінського, З. Зміґридер-Конопки, Ст. Коссовського, О. Макарушки, А. Меєра, Я. Пачовського, В. Пшановського, С. Русової, В. Червінського, В. Чижицького, І. Ющишина та ін. Простежено зв'язок технічної творчості з трудовою підготовкою учнів; досліджено передумови впровадження елементів технічної творчості в навчально-виховний процес; указано на соціально-історичні причини виховання українців та їхнє ставлення до досягнень науково-технічного прогресу; розкрито психологічні аспекти підготовки до професійної діяльності та формування знань, умінь, навичок технічної творчості молоді у різні

вікові періоди її розвитку; з'ясовано парадоксальність ситуації щодо позитивного впливу на формування технічних здібностей дітей і молоді воєнних дій у період Першої світової війни, які стали своєрідною пропагандою досягнень науки і техніки, а також вплинули на значущість і необхідність технічної освіти для забезпечення обороноздатності держави.

Узагальнення матеріалів історико-педагогічної, технічної літератури періоду 1900–1939 рр. дало змогу виокремити найважливіші елементи системи розвитку технічної творчості дітей та молоді в навчальних закладах Галичини (рис. 2).

У другому розділі – «**Теоретико-методичні основи розвитку технічної творчості дітей та молоді в Галичині**» – доведено вплив зарубіжних освітніх технологій на розвиток теоретичного та практичного аспектів навчально-виховного процесу освітніх закладів Галичини, обгрунтовано підвищення ефективності проведення занять у навчальних закладах засобами технічної творчості, висвітлено значення розвитку засобів зв'язку та передавання інформації для зростання грамотності й творчості учнів у галузі техніки.

Результати аналізу літератури з проблеми дослідження показали, що в 1900–1939 рр. у Галичині поширилися ідеї зарубіжних діячів (Дж. Адамса, П. Блонського, Ф. Гансберга, Г. Гаудіга, Л. Гурлітта, О. Декролі, Дж. Дьюї, П. Естрейха, Р. Зейделя, Г. Кершенштайнера, У. Кілпатрика, Є. Клапареда, А. Клаусона-Кааса, Е. Коллінгса, В. Лая, Г. Літца, М. Монтесорі, Б. Отто, О. Паркхерст, П. Селге, Ф. Фребеля, К. Цируля, У. Цігнеуса, Г. Шаррельмана та ін.), які, як доводить наше дослідження, вплинули на практичний аспект навчання в закладах освіти загалом та на розвиток технічної творчості, зокрема.

Відзначено позитивний вплив досвіду Німеччини на розвиток технічної творчості у Польщі, що також позначилося на діяльності навчальних закладів Галичини.

Зауважимо, що серед робіт 1900–1939 рр., присвячених вивченню зарубіжного педагогічного досвіду в контексті досліджуваного питання, заслуговують уваги праці Л. Кульчинського, Л. Рудавського і С. Русової. Ці педагоги здійснили аналіз прогресивних ідей світової та західноєвропейської педагогічної думки й подали власне бачення засад і шляхів реформування освіти на західноукраїнських землях.

Проаналізувавши матеріали дослідження, ми зробили висновок, що нововведення в закордонній освіті мали значний вплив на розвиток теорії та практики технічної творчості західноукраїнських дітей і молоді.

Починаючи з другої половини XIX ст., у загальноосвітніх школах розвинутих держав запроваджено трудове навчання. На початку XX ст. у навчальному процесі освітніх закладів окремих країн уведено практичні заняття з виготовлення учнями устаткування для навчальних

Рис. 2. Система розвитку технічної творчості дітей та молоді в навчальних закладах Галичини (1900-1939 рр.)

кабінетів. З початку другого десятиліття ХХ ст. і до кінця досліджуваного періоду (1939 р.) в освіті Галичини набувають поширення методики, основою яких є елементи практичної підготовки.

Аналіз архівних матеріалів і літературних джерел дозволяє стверджувати, що інтеграція елементів технічної творчості з основами наук стала одним з головних чинників підвищення наукового рівня, творчої активності учнів та умовою вдосконалення навчального процесу загалом. У контексті досліджуваної проблеми обґрунтовано таку періодизацію:

- перший період (1900–1903 рр.) – у періодичних виданнях з'являються публікації щодо доцільності виготовлення учнями в позаурочний час навчально-наочних посібників;

- другий (1904–1909 рр.) – в окремих навчальних закладах учнів у позаурочний час вчать налагоджувати, ремонтувати та виготовляти необхідні прилади для матеріально-технічного забезпечення лабораторно-практичних робіт з різних навчальних предметів;

- третій (1910–1924 рр.) – галицькі педагоги навчають молодь конструювати і виготовляти найпростіші прилади для занять з фізики, хімії та інших навчальних предметів з метою підвищення якості навчально-виховного процесу;

- четвертий (1925–1927 рр.) – набув чинності циркуляр Міністерства освіти щодо зміни програми ручних робіт у початкових школах; посилено підготовку дітей до творчої самостійної розумової та фізичної праці;

- п'ятий період (1928–1939 рр.) – проблеми з ремонтування та виготовлення навчального устаткування зумовили організацію такого виду творчої діяльності учнів, як дослідження будови технічних об'єктів з метою подальшого їхнього вдосконалення.

Виявлено низку причин, які гальмували розвиток технічної творчості сільських учнів у досліджуваній період: недостатня кількість кваліфікованих учителів, відповідного устаткування та посібників; відсутність приміщень для навчальних майстерень; переповненість класів; виконання завдань з трудового навчання в домашніх умовах, що унеможливило контроль за процесом самостійного виготовлення виробів дітьми.

Визначено, що формування умінь та навичок технічної творчості в умовах сільської школи здійснювалося на реальних технічних об'єктах і прикладах з довкілля.

Для становлення й розвитку технічної творчості дітей і молоді важливе значення також мав розвиток фото- та радіосправи, який дав змогу мобільно отримувати візуальну й аудіоінформацію про досягнення науково-технічного прогресу. Це сприяло кращому вивченню техніки, стимулювало процес виникнення та поширення серед

учнів таких напрямів технічної творчості, як конструювання фото- і радіоапаратури.

На початку ХХ ст. (1900–1910 рр.) з'являються публікації, у яких висвітлюється значення фотографії для унаочнення навчання та стимулюється організація гуртків фотоаматорів у закладах освіти. Крайова шкільна рада 1911 р. видає циркуляр про необхідність забезпечення середніх навчальних закладів устаткуванням і матеріалами для продукування фотографій. Активізувався процес упровадження фотосправи в навчальних закладах після освітньої реформи 1932 р.

У контексті проблеми впливу розвитку засобів радіозв'язку та передачі інформації на зростання технічної грамотності й творчості дітей і молоді Галичини у досліджуваній період виокремлено такі етапи:

- перший (1900–1924 рр.) – у періодичних виданнях з'являються публікації, де описано технологію виготовлення засобів зв'язку та передавання інформації в умовах середньої школи; у педагогічних колах дискутується проблема бездротової передачі радіосигналів;

- другий (1925–1939 рр.) – збільшується кількість видань для радіоаматорів, які містять опис технологій виготовлення радіоапаратури.

Здійснений аналіз показав, що розвиток кожного з досліджуваних напрямів технічної творчості мав певні закономірності.

У третьому розділі – **«Особливості розвитку технічної творчості учнів у позакласній та позашкільній діяльності»** – розкрито роль масових і групових форм організації позакласної та позашкільної діяльності у розвитку технічної творчості учнів, установлено особливості розвитку авіамоделювання та судномоделювання у навчальних закладах західних областей України, вказано напрями творчого використання в сучасних умовах досвіду розвитку технічної творчості дітей і молоді в освітніх закладах Галичини (1900–1939 рр.).

З'ясовано, що на початку ХХ ст. у навчальних закладах Галичини почали організовувати виставки учнівських робіт. Перша виставка виробів, виготовлених учнями середніх шкіл Галичини, відбулася 1909 р.

Доведено, що на розвиток технічної творчості дітей і молоді впродовж першої третини ХХ ст. вплинули:

- популяризація та поширення експонованого передового досвіду Польщі, а також кращих фірм світу в галузі техніки;

- пропаганда нових зразків навчально-виховної та науково-методичної діяльності кращих педагогів;

- демонстрування робіт, виготовлених учнями.

Розкрито соціально-історичні й педагогічні умови впровадження екскурсій з метою посилення практичної спрямованості навчально-виховного процесу. Висвітлено роль екскурсії як засобу для поширення

серед учнів освітніх закладів науково-технічних знань. Досліджено технологію проведення позаурочних занять із застосуванням міжпредметних зв'язків. Описано зміст, форми організації та завдання екскурсій для учнів.

Історико-педагогічний аналіз процесу формування технічних здібностей у дітей та молоді навчальних закладів Галичини (1900–1939 рр.) під час проведення екскурсій (прогулянок) дав змогу виокремити два часових проміжки (1905–1909 та 1932–1934 рр.), упродовж яких відбулось зростання кількості публікацій у періодичних виданнях із проблеми використання цієї форми навчання задля поліпшення обізнаності учнів щодо напрямів технічної творчості.

Зауважимо, що виставки й екскурсії в той період були найбільш масовими формами пропагування серед населення науково-технічних досягнень, які стимулювали пізнавальну активність і творчий підхід учнів до процесу навчання, сприяючи їхньому зацікавленню раціоналізаторством і винахідництвом.

Виявлено, що на початку ХХ ст. розвиток технічної творчості дітей та молоді мав спонтанний та індивідуальний характер, а технічні гуртки були доволі рідкісним явищем.

Розвиток авіамоделювання на початку ХХ ст. у Галичині відбувався стихійно та неорганізовано. На нашу думку, важливу роль у цьому напрямі технічної творчості серед учнів відіграла перша виставка досягнень авіаційної техніки, організована в м. Львів (1910 р.), завдяки якій було відкрито майстерню авіамоделей (1911 р.).

На початку 20-х рр. ХХ ст. у Польщі створено Лігу повітряної оборони держави (з 1928 р. реорганізовано у Лігу повітряної і протигазової оборони (ЛППО)), яка пропагувала досягнення авіації серед населення. Завдяки її сприянню 1929 р. відбулися перші загальнопольські змагання з авіамоделного спорту. Ліга проводила заходи для масового залучення дітей і молоді до шкільних кіл ЛППО та планерних. Наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. авіамоделювання набуло більш чітких організаційних форм і змісту. Зазначимо, що молодь навчальних закладів у 30-х рр. ХХ ст. залучали до конструювання і виготовлення справжньої авіаційної техніки.

За результатами нашого дослідження можна зробити висновок, що в Польщі до початку Першої світової війни судномодельованню важливого значення не надавалося. Учні Галичини мали змогу ознайомитися з водними видами транспорту лише під час подорожей у інші краї. Розвиток указаних вище галузей техніки розпочався з 20-х рр. ХХ ст. коли 1919 р. Польща отримала доступ до моря. З огляду на це періодизацію розвитку судномодельовання в навчальних закладах Галичини як напрямку технічної творчості молоді здійснено таким чином:

– перший період (1919–1931 рр.) – у періодичних виданнях з'являється інформація про перші гуртки судномодельовання на території Польщі;

– другий (1932–1933 рр.) – в Державному інституті ручних робіт організовано курси для вчителів ручної праці з побудови човнів;

– третій період (1934–1939 рр.) – активізується діяльність у напрямі розвитку судномодельовання серед молоді навчальних закладів за сприяння Ліги морської та колоніальної (ЛМК).

У розділі визначено місце авіа- та судномодельовання в профорієнтаційній роботі, яку інтенсивно проводила держава серед молоді з метою забезпечення в майбутньому повітряних сил і річково-морського флоту власними висококваліфікованими спеціалістами. У цьому контексті висвітлено роль добровільних масових громадських організацій оборонно-патріотичного спрямування – ЛППО та ЛМК, головним завданням яких була технічна підготовка дітей та молоді для забезпечення обороноздатності держави.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів наукового дослідження маловідомих архівних документів, історико-педагогічної літератури першої третини ХХ ст., сучасних українських і зарубіжних видань, у яких висвітлено теоретичні та практичні аспекти розвитку технічної творчості дітей та молоді в навчально-виховних закладах Галичини, дає нам підстави зробити такі загальні висновки:

1. Унаслідок проведеного історико-педагогічного дослідження виокремлено періоди розвитку технічної творчості дітей та молоді в навчальних закладах Галичини:

– 1900–1914 рр. – у періодичних виданнях з'являється інформація про авіамоделювання, фото- та радіосправу; активно організовуються виставки учнівських робіт, серед яких є експонати з галузі технічної творчості; відкриваються навчальні майстерні для учнів; з усіх напрямів технічної творчості найбільшого поширення в навчальних закладах набуває налагодження, ремонт та виготовлення учнями необхідних приладів для матеріально-технічного забезпечення практичних занять з різних навчальних предметів;

– 1914–1920 рр. – зумовлений військовими діями на території Галичини, які призупинили розвиток технічної творчості;

– 1921–1939 рр. – на території Галичини поширюється діяльність польських добровільних масових громадських організацій оборонно-патріотичного спрямування – Ліги повітряної і протигазової оборони й Ліги морської та колоніальної, основним завданням яких була

технічна підготовка молоді навчальних закладів до забезпечення обороноздатності держави, що відповідно сприяло розвитку авіа- й судномоделювання та збільшенню обсягу видань у галузі технічної творчості; поширюються зарубіжні педагогічні методика, основою яких є продуктивна праця; у м. Варшава для підготовки вчителів трудового навчання відкрито Державний інститут ручних робіт, серед практичних завдань якого є значна кількість об'єктів технічної творчості.

2. Виявлено економічні, соціальні та педагогічні чинники, які, на нашу думку, негативно вплинули на розвиток технічної творчості на галицьких землях у 1900–1939 рр., зокрема в перший період (1900–1914 рр.): повільний розвиток промисловості краю; високий рівень неграмотності населення; невідвідування учнями навчальних закладів через відсутність якісних доріг, зимового одягу та взуття; потреба батьків у допомозі дітей у веденні господарства; відсутність шкільних програм, які б відповідали вимогам часу; несприятливі умови для освіти сільського населення; низька кваліфікація більшості вчителів та їхня нестача в усіх типах шкіл, переважаюча кількість учителів жіночої статі; переповненість гімназій; створення поляками перепон у розвитку української освіти в краї. Другий (1914–1920 рр.) характеризувався тим, що кошти здебільшого витрачалися на військові потреби; частину навчально-матеріальної бази шкільництва було знищено; у Західній Україні постійно змінювалася влада. Третій період (1921–1939 рр.) відображає: післявоєнний стан держави (потреба значних затрат коштів на відбудову, нестабільний розвиток промисловості, низький рівень індустріалізації Польщі); орієнтація місцевого населення на сільськогосподарську працю; повільні темпи розвитку фахового шкільництва; загострення національно-визвольної боротьби, що спричинило винищення українського шкільництва.

Провідні тенденції розвитку технічної творчості дітей та молоді зумовлені такими позитивними чинниками: зацікавленням учнів новітніми досягненнями в галузі науки і техніки; впровадженням у навчально-виховний процес закладів освіти практичних методів навчання; розвитком різних форм і методів трудового навчання; недостатньою кількістю і великою вартістю наочних посібників, приладів та іншого навчального устаткування фабричного виробництва; значною вартістю радіо-, фотоапаратів і побутових приладів, виготовлених на промислових підприємствах; потребою підвищення обороноздатності країни; необхідністю поповнення промислових підприємств висококваліфікованими інженерно-технічними кадрами.

3. Визначено, що на розвиток технічної творчості учнів освітніх закладів Галичини опосередковано вплинув зарубіжний досвід щодо поширення практичних форм і методів навчання.

4. Установлено, що специфіка розвитку технічної творчості дітей та молоді у досліджуваний період визначалися такими напрямками: моделювання сільськогосподарської техніки; радіоконструювання; фототехнічне моделювання та фотосправа; електротехнічне моделювання; авіамоделювання; судномоделювання; моделювання різних видів колісного транспорту; моделювання залізничної техніки; моделювання військової техніки; виготовлення та ремонт устаткування для навчальних закладів.

5. З'ясовано, що технічну творчість учнів навчальних закладів Галичини в досліджуваний період використовували з метою пропагування досягнень науково-технічного прогресу; підготовки інженерно-технічних і військових кадрів; виготовлення предметів побутового призначення; удосконалення навчально-виховного процесу; організації спортивно-технічних заходів; проведення розважальних заходів; опорядження приміщень.

6. Досліджено характерні для позакласної та позашкільної технічної діяльності форми занять: індивідуальні (робота з літературою; фото- та радіоаматорство; виготовлення технічних іграшок, оснащення для домашнього господарства); групові (гуртки, праця в шкільних майстернях, товариства, клуби, інші молодіжні об'єднання за інтересами, екскурсії); масові (екскурсії, музеї, виставки, змагання, конкурси, Свята моря, Тижні ЛППО (авіації), радіопередачі, перегляди кінофільмів).

7. Визначено найбільш перспективні напрями розвитку технічної творчості в сучасних умовах: використання елементів технічної творчості у процесі підготовки педагогічних кадрів для загальноосвітніх і позашкільних навчально-виховних закладів; спрямування творчих зусиль учнівської молоді на діагностування, ремонт та виготовлення технічних засобів навчання; практика презентацій і пропагування учнівських виробів серед громадськості; упровадження в освітній процес навчальних установ факультативного курсу з вивчення сучасної побутової, аудіовізуальної та інформаційно-комунікативної техніки; активізація діяльності гуртків і секцій технічного та спортивно-технічного профілів; координація дій державних, комерційних та громадських організацій, зацікавлених у розвитку науково-технічної творчості учнівської та студентської молоді; відновлення діяльності громадських організацій, спрямованих на використання технічної творчості молоді з метою забезпечення обороноздатності держави.

Проведене історико-педагогічне дослідження не претендує на повноту розв'язання проблеми. Більш детального вивчення потребують такі аспекти: теорія та практика розвитку технічної творчості в освітніх закладах Галичини технічного профілю; проблеми науково-технічної

освіти молоді в педагогічній діяльності просвітницьких, спортивних, військових і пожежних товариств Галичини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ, ЩО РОЗКРИВАЮТЬ ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Колодійчук О. Я. Технічна творчість молоді в Галичині : особливості становлення і розвитку / О. Я. Колодійчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТДПУ, 2002. – № 1. – С. 78–84.
2. Колодійчук О. Я. Кременецький авіамодельний гурток та його вплив на становлення і розвиток місцевої школи планеризму / О. Я. Колодійчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТДПУ, 2002. – № 8. – С. 88–92.
3. Колодійчук О. Я. Розбудова технічної творчості у навчальних закладах Галичини у контексті зміцнення обороноздатності держави (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 208. – С. 100–106.
4. Колодійчук О. Я. Особливості розвитку суднобудування та судномодельовання у навчальних закладах Галичини і Волині (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТДПУ, 2004. – № 3. – С. 115–119.
5. Колодійчук О. Я. Використання елементів технічної творчості під час урочних і позаурочних занять з фізики та хімії у навчальних закладах Галичини (1900–1914 рр.) / О. Я. Колодійчук // Фізика та астрономія в школі. – 2005. – № 2. – С. 51–55.
6. Колодійчук О. Я. Особливості розвитку фізико-технічної творчості молоді Галичини (20 – 30 роки ХХ ст.) у контексті європейських традицій / О. Я. Колодійчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2005. – Вип. 256. – С. 77–86.
7. Колодійчук О. Я. Психофізіологічні аспекти розвитку технічної творчості дітей та молоді Галичини у 1900–1939 рр. / О. Я. Колодійчук // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2006. – Вип. 43. – С. 36–44.
8. Колодійчук О. Я. Формування у дітей та молоді умінь і навичок технічної творчості в умовах сільської школи на західноукраїнських землях (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Молодь

і ринок. – Дрогобич : Коло, 2006. – № 6. – С. 127–130.

9. Колодійчук О. Я. Вплив засобів зв'язку та передачі інформації на зростання технічної грамотності учнів навчальних закладів Західної України (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Нова педагогічна думка. – Рівне : РОІППО, 2007. – № 2. – С. 30–33.

10. Колодійчук О. Я. Вплив технічної творчості на підвищення ефективності проведення занять у навчальних закладах Західної України (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – № 4. – С. 39–42.

11. Колодійчук О. Я. Розвиток технічної творчості учнів в західноукраїнських освітніх закладах засобами екскурсій (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль, 2007. – № 7. – С. 127–130.

Тези доповідей

12. Колодійчук О. Я. Технічна творчість у навчальних закладах Галичини як один з чинників зміцнення обороноздатності держави (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Наука і освіта '2004 : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., 10–25 лют. 2004 р., Дніпропетровськ. Т. 6 : Історія / голов. ред. В. В. Стецкевич. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 56–59.

13. Колодійчук О. Я. Вплив технічної творчості молоді Галичини у 1900–1939 рр. на розвиток культури / О. Я. Колодійчук // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 27–28 квіт. 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Наук.-метод. центр вищ. освіти м-ва освіти і науки України [та ін.]. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2004. – С. 23–24.

14. Колодійчук О. Я. Роль технічної творчості у підвищенні ефективності занять з фізики і хімії у навчальних закладах Галичини (1900–1914 рр.) / О. Я. Колодійчук // Трудова підготовка у III тисячолітті : зміст і технології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 21–22 трав. 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка [та ін.]; голов. ред. Г. В. Терещук. – Тернопіль : ТДПУ, 2004. – С. 23–24.

15. Колодійчук О. Я. Інтеграція елементів технічної творчості та загальноосвітніх предметів у навчальних закладах Західної України (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Динаміка наукових досліджень '2004 : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 21–30 черв. 2004 р., Дніпропетровськ. Т. 8 : Історія / голов. ред. В. В. Стецкевич. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 36–38.

16. Колодійчук О. Я. Значення музеїв та виставок для

розвитку технічної творчості молоді в навчальних закладах Галичини (1900–1939 рр.) / О. Я. Колодійчук // Актуальні проблеми і перспективи трудової підготовки молоді : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 19–20 жовт. 2007 р.) / М-во освіти і науки України, Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка ; голов. ред. Г. В. Терещук. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – С. 79–80.

АНОТАЦІЯ

Колодійчук О. Я. Розвиток технічної творчості дітей та молоді у навчальних закладах Галичини (1900–1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2009.

Дисертація присвячена історико-педагогічному аналізу розвитку технічної творчості учнів у контексті навчально-виховної діяльності освітніх закладів Галичини в 1900–1939 рр. У праці досліджено вплив суспільно-політичних та економічних чинників на формування технічних здібностей дітей та молоді. Показано роль зарубіжного досвіду в розвитку технічної грамотності учнів. Виявлено основні аспекти, передумови та напрями розвитку технічної творчості, а також обґрунтовано періоди її розвитку.

Результати й висновки дослідження доцільно використовувати в навчальних закладах при викладанні спецкурсів та проведенні спецсемініарів з історії розвитку технічної творчості, педагогіки, трудового навчання, фізики, техніки.

Ключові слова: навчальні заклади Галичини, розвиток технічної творчості, технічне моделювання, технічні здібності дітей та молоді.

АННОТАЦИЯ

Колодійчук О. Я. Развитие технического творчества детей и молодежи в учебных заведениях Галичины (1900–1939 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, 2009.

Диссертация посвящена историко-педагогическому анализу развития технического творчества

БІБЛІОТЕКА
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ

организации учебно-воспитательной деятельности образовательных учреждений Галичины в 1900–1939 гг.

В первом разделе – «Социально-экономические предпосылки развития технического творчества детей и молодежи» – проведен историографический анализ литературы по теме диссертации. Выделен ряд экономических, социальных и политических факторов, а также показано их влияние на развитие технического творчества. Исследована связь технического творчества с трудовым обучением учеников, представлен исторический анализ уровня технического образования и предпосылки внедрения элементов технического творчества в учебный процесс. Всесторонне освещены основные идеи и взгляды, касающиеся исследуемой проблемы отдельных педагогов и психологов первой трети XX века, а также осуществлен анализ исторических психолого-педагогических изданий и современных публикаций, касающихся указанного периода. Показаны социально-исторические причины, воспитания украинских детей и молодежи, а также их отношение к достижениям научно-технического прогресса. Раскрыты психологические аспекты формирования знаний, умений и навыков технического творчества в разные возрастные периоды развития ученика. Проанализировано использование достижений психологии в системе подготовки молодежи к профессиональной деятельности, в частности к техническим видам работы. Выделены и обобщены идеи отдельных публицистов относительно роли технического образования в обеспечении обороноспособности государства.

Во втором разделе – «Теоретико-методические основы развития технического творчества детей и молодежи» – показано влияние зарубежных образовательных технологий на развитие теории и практики учебно-воспитательного процесса образовательных учреждений Галичины. Исследовано влияние технического творчества на повышение эффективности занятий в учебных заведениях, а также его связь с основами наук. Выявлены основные преимущества и недостатки развития технического творчества учеников в учебных заведениях в сельской местности. Раскрыты предпосылки возникновения и распространения среди детей и молодежи Галичины таких направлений технического творчества, как моделирование фото- и радиоаппаратуры.

В третьем разделе – «Особенности развития технического творчества учеников во внеклассной и внешкольной деятельности» – раскрыта роль групповых и массовых форм организации внеклассной и внешкольной деятельности в развитии технического творчества. Осуществлен историко-педагогический анализ процесса формирования технических способностей детей и молодежи учебных заведений Галичины (1900–1939 гг.) во время проведения экскурсий (прогулок) и посещения выставок и музеев. Выявлены особенности развития авиа- и

судомоделирования среди учеников образовательных учреждений на украинских этнических землях. Определена роль добровольных массовых общественных организаций – Лиги воздушной обороны государства и Лиги морской и колониальной – в развитии технического творчества молодежи.

В работе выделены и теоретически обоснованы главные этапы развития технического творчества детей и молодежи в учебных заведениях Галичины в 1900–1939 гг.

Положения, результаты и выводы исследования целесообразно использовать в учебных заведениях всех типов при преподавании спецкурсов и проведении спецсеминаров по проблемам, связанным с изучением истории развития технического творчества, трудового обучения, физики, педагогики, техники.

Материалы диссертации также могут использоваться научными работниками в исследованиях по теории и истории педагогики, истории техники; при разработке стратегий реформирования образовательной системы Украины и рекомендаций относительно определения конкретных путей адаптации образовательной системы Украины к стандартам образовательного пространства Европы.

Проведенное историко-педагогическое исследование не претендует на полноту решения проблемы. Более детально следует изучить теорию и практику развития технического творчества в образовательных учреждениях Галичины технического профиля; проблемы технического воспитания молодежи в общественно-образовательной и педагогической деятельности просветительских, спортивных, воинских и пожарных обществ Галичины.

Ключевые слова: учебные заведения Галичины, развитие технического творчества, техническое моделирование, технические способности детей и молодежи.

SUMMARY

Kolodiychuk O. Ya. Development of children and young people industrial arts creativity in Galicia educational establishments (1900–1939). – Manuscript.

A thesis for a scholarly degree of the candidate of pedagogics in speciality 13.00.01 – general pedagogics and history of pedagogics. – Drohobych State Pedagogical University named after I. Franko, Drohobych, 2009.

The thesis is dedicated to historical and pedagogical analysis of educational establishments of Galicia in 1900–1939. The impact of social, political and economical factors on the formation of children and young

people industrial aptitudes and skills has been researched. Main aspects, foundations, and development of pupils' industrial creativity have been revealed. The periods in youth industrial creativity development have been substantiated as well.

Results and conclusions of the research are aimed to be used in educational establishments while teaching special courses and conducting seminars in youth industrial creativity development, pedagogics, industrial arts, physics and technics.

Key words: educational establishments of Galicia, development of industrial arts creativity, technical modelling, children and young people technical aptitudes.